

דין וחשבון לשנת 2020 רשות הטבע והגנים

בן אדם למקום
www.parks.org.il | *3639 |

רח' עם ועולמו 3,
גבעת שאול ירושלים 9546303
טל': 02-5004444

2020

2020

דין וחשבון לשנת 2020 רשות הטבע והגנים

ערך: יוסי ורצברגר – מנהל אגף תיאום ובקרה

תוכן העניינים

4	תחומי אחריות הרשות
5	מבנה ארגוני
	פרק ראשון:
7	פרויקטים משמעותיים
7	אתגרים ויוזמות בצל הקורונה
	אתרים ומתחמים חדשים שנפתחו לקהל
10	בשנת 2020
15	פעילות המדען החברתי
	פרק שני:
20	הכרזת שמורות חדשות בשנת 2020
	פרק שלישי:
21	פעילויות עיקריות
21	שמירת טבע
24	שימור ומורשת
28	שמירה על הנוף והשטחים הפתוחים
32	ניהול מבקרים
	פרק רביעי:
36	ממשל ואחריות תאגידית
36	תקציב 2020
38	חופש מידע

תחומי אחריות הרשות

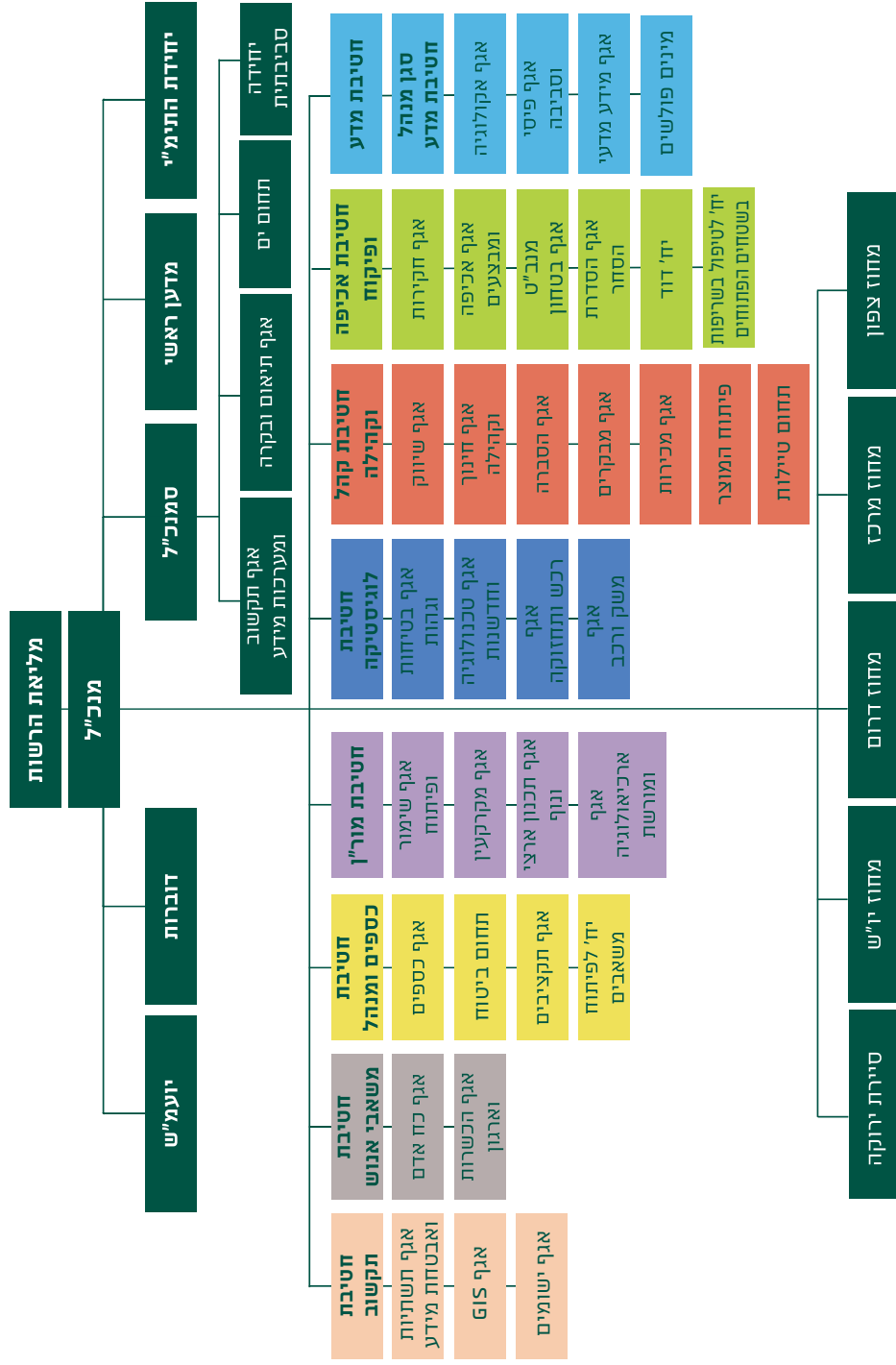
הרשות לשמירת הטבע והגנים הלאומיים היא תאגיד סטטוטורי שהוקם בשנת 1998 מכוח "חוק גנים לאומיים, שמורות טבע, אתרים לאומיים ואתרי הנצחה, התשנ"ח-1998". החוק איחד את רשות שמורות הטבע ואת רשות הגנים הלאומיים לרשות אחת – הרשות לשמירת הטבע והגנים הלאומיים (להלן: רשות הטבע והגנים). מכוח חוק זה רשות הטבע והגנים מופקדת על ניהולם והחזקתם של שמורות הטבע והגנים הלאומיים ועל הגנת ערכי הטבע, הנוף והמורשת. כמו כן רשות הטבע והגנים מופקדת על הגנת חיית הבר מכוח "החוק להגנת חיית הבר, התשט"ו-1955". אנו פועלים מכוח חוק זה בנושאים כמו פיקוח ציד, היתרי סחר והחזקה בחיות בר, וכדומה.

השר הממונה על רשות הטבע והגנים הוא השר להגנת הסביבה. לרשות מליאה המונה תשעה-עשר חברים. את המליאה ממנה הממשלה בהמלצת השר להגנת הסביבה, ממנים את יו"ר המליאה מקרב חבריה. תפקידה של המליאה הוא לקבוע את מדיניותה הכללית של רשות הטבע והגנים ואת קווי פעולתה.

על פי הצעת השר להגנת הסביבה, הממשלה ממנה את מנהל רשות הטבע והגנים האחראי לביצוע החלטות והנחיות המליאה ולניהולה השוטף של רשות הטבע והגנים. רשות הטבע והגנים היא גוף לאומי, מקצועי ומוביל בתחום שמירת הטבע, הנוף והמורשת בישראל, ועוסקת בשימור, בהגנה ובשיקום המגוון הביולוגי, בתי הגידול ומיני החי והצומח.

רשות הטבע והגנים מנהלת כ-569 גנים לאומיים ושמורות טבע מוכרזים, מאושרים ומוצעים, המשתרעים על 9 מיליון דונם בקירוב, מתוכם 67 אתרים מוסדרים בתשלום. הרשות מארחת מדי שנה בשנה כ-12 מיליון מבקרים באתרים אלו ועוד מספר דומה בשטחים הפתוחים, בהם תלמידים, בני נוער וחיילים רבים.

2020

פרק ראשון

פרויקטים משמעותיים

אתגרים ויוזמות בצל הקורונה

התפשטותו של נגיף קורונה בעולם ובישראל מחודש מרץ 2020 ועד היום פגעה בפעילות הרגילה של רשות הטבע והגנים. הסיבה העיקרית היא היעדר תיירות נכנסת מאז מרץ, אך גם תיירות הפנים נפגעה בשני הסגרים ואחריהם. הפגיעה נבעה מהגבלת מכסות הכניסה לאתרים בימים שבהם הותרה היציאה אל הטבע, אך נדרשה הימנעות מצפיפות ומהתקהלות.

בהינתן מצב זה פעלה רשות הטבע והגנים בכמה ערוצים: היא קידמה יוזמות שעודדו מטיילים ישראלים לחזור ולטייל בשמורות הטבע ובגנים הלאומיים לפי הנחיות התו הסגול; והיא שיתפה פעולה עם משרדי ממשלה וארגונים משיקים במיזמים מיוחדים שנועדו להיטיב הן עם המטיילים והן עם אוכלוסיות וענפים שנפגעו אף הם ממגפת הקורונה. להלן לקט פעולות ויוזמות שננקטו:

הקמת מערכת טכנולוגית מתקדמת לתיאום ביקור מראש בשמורות הטבע והגנים הלאומיים:

רשות הטבע והגנים גיבשה תו סגול לביקור בשמורות הטבע ובגנים הלאומיים, והמערכת המתקדמת הושקה עם היציאה מהסגר הראשון. עד כה נעשו בה יותר מ-900,000 הזמנות ליותר מ-3 מיליון מבקרים, ובימי שיא נרשמים באתר האינטרנט של הרשות יותר מ-10,000 משתמשים בו בזמן בקצב של 100 הזמנות בדקה.

התאמת שעות הפעילויות בשמורות הטבע ובגנים הלאומיים לשעות הנעימות בימי הקיץ:

במאמץ כלל-ארגוני של הרשות, שהקיף את מרבית השמורות והגנים הלאומיים, הותאמו שעות הפעילות באופן שניתן לטייל בקיץ בשעות היום הנעימות וגם בערב, אחרי שעות העבודה. ציבור המבקרים נענה ליוזמה זו בהמוניו, ובזכות העצמת חוויית הביקור וגיוון השעות נרשמה שביעות רצון רבה ממנה.

נושמים תרבות:

מיזם בשיתוף משרד התרבות והספורט ומפעל הפיס. המיזם נועד לסייע לאומני רחוב שפרנסתם נפגעה ממגפת הקורונה ובא בעת להעצים את חווית הביקור של המבקרים בגנים הלאומיים. במיזם הועלו באוגוסט מופעים קטנים בכמה סבבים ופינות, כדי להעניק ביקור שיספק חוויה נעימה בד בבד עם שמירה על הנחיות התו הסגול ומניעת התקהלויות. התקציב הכולל של המיזם היה 1,200,000 ₪ והועסקו בו כ-700 אומנים ונגנים ב-10 אתרים נבחרים. בכך הוא סיפק פרנסה נדרשת לאומנים וגם חוויה תרבותית ואומנותית מלהיבה ומשעשעת באוויר הפתוח למבקרים. כ-80,000 מבקרים זכו ליהנות ממופעים אלו ורמת שביעות הרצון שלהם הייתה גבוהה מאוד.

סדרת סיורים בחינם בהדרכת מורי דרך:

סדרה בשיתוף ומימון משרד התיירות. ביולי-אוגוסט הוצעו לקהל הרחב סיורים מודרכים באתרי רשות הטבע והגנים ובערים כדי לספק עבודה ופרנסה למורי דרך, ובדרך זו גם לסייע לעסקי תיירות אחרים שסמוכים למסלולי הטיול. בחודשים אלו יצאו כ-200 סיורים, הועסקו כ-100 מורי דרך, והשתתפו ונהנו והזכירו בהם כ-4,000 מטיילים. בעקבות ההצלחה החליט משרד התיירות להתמיד במיזם המשותף לו ולרשות הטבע והגנים, ובימים אלו מרחיבים ומגדילים אותו בשיעור ניכר – בכ-10 מיליון ש"ח וליותר מ-5,000 ימי הדרכה.

המשך מיזם 'שלישי בטבע' – סיורים מודרכים לאזרחים ותיקים:

מיזם בשיתוף המשרד לשוויון חברתי. הסיורים החלו לפני הקורונה, אך בתקופת המגפה הם נעשו משמעותיים יותר לאזרחים הוותיקים, ששיוועו לצאת לטייל בטבע בדרך מהנה ובטוחה. במאי השנה אורגנו יותר מ-200 סיורים והשתתפו בהם 4,000 אזרחים ותיקים. בעקבות ההצלחה וההיענות הרבה נחתם הסכם חדש להמשך המיזם בתקציב של 750,000 ₪, ובקרוב יוצעו לאזרחים הוותיקים עוד כ-600 סיורים.

סדרת סיורי 'מאחורי הקלעים' בהדרכת עובדי רשות הטבע והגנים:

סיורים והדרכות בנושאי ארכיאולוגיה, טבע ונוף, מתובלים בסיפורים מרתקים. ניתנים על פי הנחיות התו הסגול.

'טבע זום אין' – סדרת חוויות והזדמנויות צילום מעניינות לצלמים חובבים ומקצועיים במבחר שמורות טבע וגנים לאומיים:

- צילומי זריחה בגנים הלאומיים ארבל, מצדה וכורזים.
- צילומי עופות מים ומאקרו בזריחה בשמורת עין אפק, משעה 5:30.
- צילומי האגם והמבצר הקדום בשקיעה בגן לאומי ירקון-תל אפק.

- צילומי שקיעה ושלכת בגן לאומי עין חמד.
 - צילומי בוקר ושעות הזהב בשמורת טבע חי בר כרמל.
- חוויות אלו משכו לשמורות ולגנים מבקרים וצלמים רבים, והם נהנו מחוויה עוצרת נשימה ויוצאת דופן.

מיזם פסיפס (טקסים משפחתיים בגנים הלאומיים) תופס תאוצה בצל הקורונה:

עם היציאה מהסגר הראשון ופתיחת האתרים במאי 2020 חזרה הרשות להפעיל את מיזם "פסיפס" ואף ביתר שאת, במענה לביקוש הולך וגדל לטקסים, בעיקר טקסי חופה, בשטחים פתוחים ובטוחים יותר ולפי ההנחיות של משרד הבריאות.

כדי לעמוד בביקוש נפתחו אתרים חדשים לטקסים במקומות אלו: קיסריה, עין חמד, יחיעם, קומראן, אתר השומרוני הטוב וחוות משמר הכרמל, וניתן מענה פרטני לכל זוג מעשרות הזוגות הפונים. במשך חודשים אלו נחגגו יותר מ-130 טקסים בגנים לאומיים, כמחציתם טקסי חופה. האתרים הבולטים היו גן לאומי אפולוניה (41 טקסים) וגן לאומי קיסריה (22). לשם השוואה בכל שנת 2019 נחגגו בגנים הלאומיים 7 טקסי חופה, לעומת כ-70 בחמשת החודשים מאז היציאה מהסגר הראשון – פי עשרה. האתרים הבולטים באירוח טקסי בר מצווה היו גן לאומי ציפורי (44) ומצדה (11).

עם תחילת עונת החורף רשות הטבע והגנים נערכת להמשך פתיחת גנים לאומיים לטקסים לפי ההנחיות, וכבר מתקבלות הזמנות לעונה הבאה – אביב-קיץ 2021.

אתרים ומתחמים חדשים שנפתחו לקהל בשנת 2020

בתקופת הקורונה רשות הטבע והגנים הפנתה משאבים לעבודות שימור ופיתוח כדי לקלוע לשתי מטרות מרכזיות: לנצל את השקט היחסי לעבודה בלתי מופרעת באתרים הומי אדם בדרך כלל; ולהניע את גלגלי המשק ביצירת מוקדי עבודה לקבלנים ולעובדים במגוון תחומים במשק. בזכות עבודות אלו נפתחו לקהל אתרים חדשים ומתחמים חדשים בתוך אתרים בהיקף שלא היה כמותו שנים רבות. אלו האתרים:

גן לאומי תל דור – מצפון לקיבוץ נחשולים. אתר ארכיאולוגי לחופו של הים התיכון ובו גם טבע ונוף.

גן לאומי צבעי הרמון – נפתח מסלול טיול צבעוני ומפתיע בין מחשופי סלע של מחצבות משוקמות במכתש רמון.

גן לאומי מגדל צדק – פארק רחב ידיים מדרום לראש העין ובליבו מצודה מרשימה הצופה על כל גוש דן.

חאן שער הגיא – מרכז תוכן שמתמקד בפורצי הדרך ומלווי השיירות בדרך לירושלים במלחמת השחרור.

גן לאומי מגידו – נפתח מרכז מבקרים חדש ושוחרזר השער הישראלי בכניסה לתל העתיק.

גן לאומי קיסריה – חודשה במת התיאטרון ונעשו עבודות שימור נרחבות בתוכנית מיוחדת להעסקת עובדים.

גן לאומי תל לכיש – אתר חדש ובו מרכז מבקרים המציג את תבליטי לכיש (הושלם, אך טרם נפתח בשל בעיות סטטוטוריות). כמו כן נעשו עבודות שימור והוספו אמצעי המחשה בתל.

גן לאומי בית גוברין – הוכשרו לקליטת קהל מערות הפעמון הדרומיות בשילוב מיצג אומנותי.

הרודיון – נפתחו החדרים המלכותיים בתיאטרון של הורדוס והמדרגות המונומנטליות להר.

קומראן – נבנה מערך כניסה חדש לאתר הארכיאולוגי.

עינות צוקים – נבנה מערך כניסה ותנועה חדש ובו גם מרכז תוכן בנושא ים המלח (עדיין בעבודה).

בד בבד נעשו פעולות פיתוח ושימור בעוד עשרות אתרים, ואלו הם:

1. מבצר נמרוד – תכנון המבואה וחיבור חשמל.
2. עין צנובר – פינוי מפגעים, לתכנון מפורט לפני ביצוע.
3. ברעם – תכנון מפורט של פריטים ארכיאולוגיים בבית הכנסת העתיק לפני שחזור החזית המפוארת.
4. תל דן – סיום שיפוץ שירותים ומבואה.
5. נחל שניר – בניית מבואה לשמורה.
6. חורשת טל – תכנון שיפוץ הבונגלוס ושדרוג בריכת השחייה.
7. חצור – שימור המצודה הישראלית ומפעל המים העתיק על ידי צוות האתר.
8. יחיעם – תוכנית התאורה בביצוע.
9. אכזיב – שימור וטיפוח הכפר הים תיכוני, נעשו בפרויקט 500.
10. תל דור – קבלן המחשה ושילוט בשטח, השלמת מצפור תל דור.

11. מגידו – מערך הכניסה, שחזור השער הישראלי הסתיים, השבילים והשער בתוך האתר בעבודה.
12. ציפורי – שימור בריכות המים שנחשפו.
13. בית שערים – חשיפת אזור המפולת במערת הארונות ושימור, פגישות צוות עבודה לשימור נזקי שורשים.
14. בית שאן – עבודות שימור התיאטרון.
15. בית הכנסת העתיק בית אלפא – הכנת תיק תורם.
16. גן השלושה – מתחם חומה ומגדל, השלמות ופיתוח מזרח הגן.
17. עין יהודה – תכנון המעיין וסביבתו בשיתוף המועצה האזורית עמק המעיינות וקיבוץ עין הנצי"ב.
18. עמק המעיינות – תכנון כללי.
19. קיסריה – הסתיים מיזם הבמה, שימור כללי באתר, מיזמים בשיתוף פעולה עם החברה לפיתוח קיסריה.
20. סוסיאת – הכשרת האתר לקהל, שימור ושחזור, תשתיות, פיתוח נופי, שיקום מבני צה"ל, שילוט והמחשה.
21. חמת גדר – רשות העתיקות עסקה בעבודות שימור המרחצאות הרומיים, יצא מכרז חמ"ת לפיתוח המסלול הנופי.
22. מונפורט – שימור המבצר, שימור החווה החקלאית בנחל כזיב.
23. חמת טבריה – טיפוח כללי של האתר.
24. יודפת – עדכון התב"ע והזזת מקום מערך הכניסה, עבודות שימור באתר.
25. כפר נחום – שיפוח מערכת העגינה למזח. עבודות היזם בעיצומן.
26. ג'סר א-זרקא – מיזם חברתי-תיירותי להכשרת "כפר הדייגים" בגן הלאומי, השלמת המעגנה, ביצוע תשתיות, תחילת עבודה על הסכמים עם הדייגים, השלמת שחזור גשר וילאם, טיפול של רשות ניקוז כרמל בשפך נחל תנינים ובתל תנינים.
27. נחל אלכסנדר – סיום שלב א' והתארגנות לשלב ב' של המרכז להצללת צבי ים.
28. אפולוניה – תוכנית כללית לאפולוניה-סידני עלי, ביצוע טיילת מחנה רשף. באפולוניה שימור מערב המצודה.
29. אפק ירקון – תכנון כללי של מפעל המים הבריטי וסביבתו ובכללו בית המפקד; מכרז התוכן והבינוי.
30. מגדל צדק – שימור ופיתוח במצודה, ביצוע מיזם בהיקף גדול, הטיילת היא "לב הגן".
31. חאן שער הגיא – עבודות גמר והשלמות בינוי ותוכן.
32. פלמחים – פיתוח ההנגשה בשלב מתקדם של העבודה.
33. תל גזר – מבצע מיזם המדרגות למפעל המים העתיק.
34. תל צפית – דיונים עם אגף מורשת על הסטת התקציב לברעם.
35. תל לכיש – השלמת התוכן ועיצוב הפנים במרכז המבקרים.
36. סביב חומות ירושלים – מיזמים רבים בהיקפים גדולים בשטח אגן העיר העתיקה ועיר דוד.

37. עין חניה – קידום תכנון וביצוע מבואת כניסה, שירותים ודרכי הנגשה.
38. אשקלון – תוכנית אב, הבזיליקה הגדולה, תכנון מרכז המבקרים, חניוני יום ולילה, שביל בראשית, שימור של רשות העתיקות באודאון ובבזיליקה.
39. מצדה – קידום היתר בנייה למבואה המערבית – גיוס מימון.
40. עין גדי – שימור עין גדי העתיקה במתחם בית הכנסת, השלמות טיילת, חניון לילה (מחוז לשמורה).
41. ציר צבעי הרמון – ביצוע פיתוח נופי ותכנון שלב ב' ושלב ג'.
42. שיבטה – חפירות ארכיאולוגיות, שימור ותכנון כללי, בריכות, תכנון בית קולט להסבתו למבואה לאתר.
43. ניצנה – תכנון כללי למרחב ניצנה.
44. שידרית – חניון לילה ושילוב אסטרונומיה במיזם.
45. הרודיון – הכשרת מיזמים לביקורי קהל על פי תוכנית אב ושימור כללי, הקרנת המיצג לקהל בחדרים המלכודתיים.
46. עינות צוקים – בניית מערך הכניסה.
47. קומראן – בניית מערך הכניסה והתשתיות, טיפול הסרט ואולם ההקרנה.
48. נבי סמואל – שימור, שחזור ופיתוח בהיקף נרחב.
49. חי בר יטבתה – תכנון מחדש של החי בר.
50. חוף האלמוגים – ארגון מחדש של מערך הכניסה והוספת אמצעי המחשה לקהל.

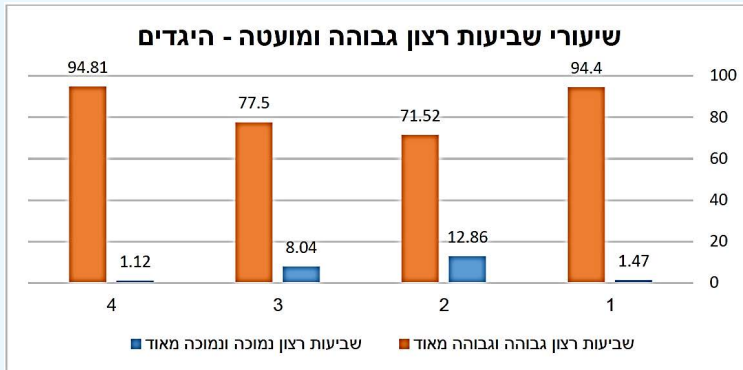
פעילות המדען החברתי

בפברואר 2020 הוקם אגף מחקר חברתי ואלו מטרותיו: להיטיב את עבודת רשות הטבע והגנים בכלל, ואת חטיבת קהל וקהילה בפרט, בעזרת מחקרים מתחומי מדעי החברה והרוח; לחזק את הקשרים של רשות הטבע והגנים עם מוסדות מחקר בישראל העוסקים בתחומי מדעי האדם, במטרה לצבור ידע על הקשר בין אדם למקום ולסביבה; ולפתח ברשות הטבע והגנים מומחיות מבוססת מחקר אמפירי בהיבטי ביקור שונים, למשל בהיבט חזויית הביקור, כושר נשיאה חברתי ועומסי מבקרים. האגף משתמש במתודות מחקר שונות, בהן סקרים, ראיונות, קבוצות מיקוד, תצפיות, סקירות ספרות, ועוד.

בשנת 2020 עשינו כמה סקרי שביעות רצון. מערכת תיאום הביקור העניקה לנו קשר ישיר עם המבקרים ויכולנו להעביר סקר לכל מי שהזמין ביקור באתר כלשהו. הסקרים נשלחו למזמין 24 שעות לאחר הביקור, כשהזכרון מהביקור עדיין טרי. ככלל, הסקרים הראו שמרבית המבקרים שבעי רצון מהביקור בגנים ובשמורות. עם זאת, הסקרים גם אפשרו לנו לראות ולהבין סוגיות שבהן אנו יכולים להשתפר עוד. להלן כמה דוגמאות של סקרים וסקירות שעשה האגף ב-2020.

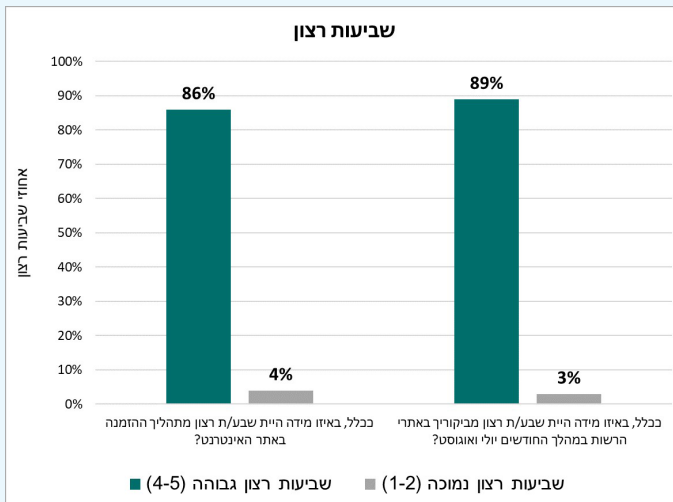
סקר ביקור ראשון נעשה במאי 2020 עם פתיחת האתרים לאחר סגר הקורונה הראשון. הסקר נשלח למזמיני ביקור במשך שבועיים והשיבו עליו יותר מ-5,550 משיבות ומשיבים. תוצאות הסקר מבטאות שביעות רצון גבוהה מהביקור ורצון רב לחזור לבקר בשמורות ובגנים, אך הן מבטאות גם שביעות רצון נמוכה יחסית מהקצבת הזמן (לאחר הסגר הראשון אתרים רבים פעלו בכמה פעימות זמן).

ומתחושת המוגנות מקורונה. המשוב מן המבקרים עזר לדייק את הקצבות זמן הביקור ולחדד את הצורך להקפיד על כללי ההתנהגות בקורונה.

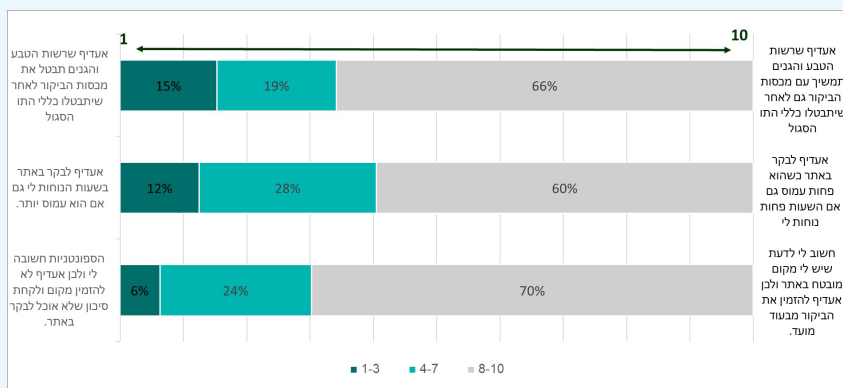
1. נהייתי מהביקור באתר
2. הקצבת הזמן הספיקה לכל הפעילויות שתכננתי
3. בעת הביקור באתר חשתי מוגן מפני הידבקות בקורונה
4. בכונתי לשוב לבקר בקרוב באחד מאתרי רשות הטבע והגנים

סקר ביקור שני הופץ בתחילת ספטמבר 2020. הסקר בחן סוגיות מרכזיות הקשורות בפעילות האתרים בקיץ, בהן מכסות המבקרים, מערכת ההזמנות, ביטולים ושביעות רצון כללית מהביקור. הסקר הועבר למבקרים באתרים במהלך אוגוסט ופורסם גם בדף הפייסבוק של הרשות. הסקר ננעל לאחר חמישה ימים והשיבו עליו יותר מ-3,800 משיבות ומשיבים. גם סקר זה ביטא שביעות רצון גבוהה של המבקרים – הן מהביקור והן מתהליך הזמנת הביקור.

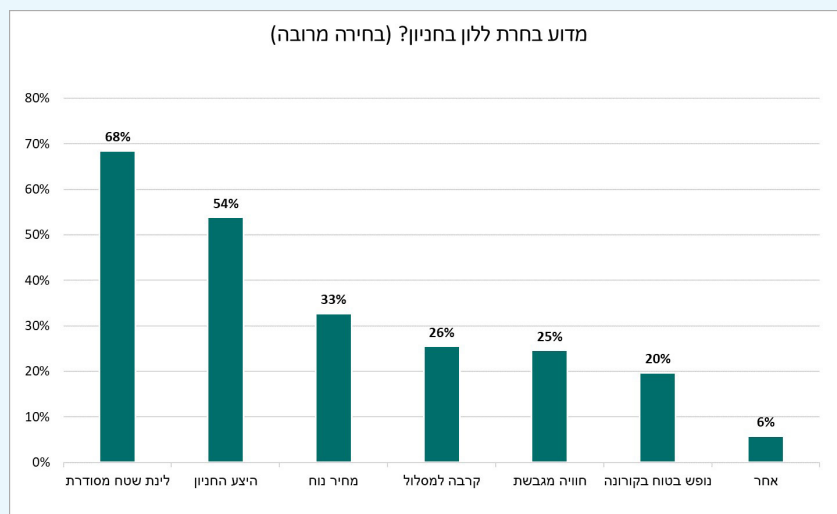
בסקר בחנו גם מה דעת הציבור על נושאי ליבה שקשורים בביקור. שאלנו את המבקרים מהם דפוסי הביקור שהם מעדיפים וגילינו שמרבית המשיבים מעדיפים

לבקר באתר כשהוא עמוס פחות, גם במחיר ביקור בשעות נוחות פחות. עוד עלה שמרביתם מוכנים לוותר על ספונטניות ולדעת שמקומם באתר מובטח, והם מעוניינים ששיטת המכסות תמשיך גם לאחר ביטול הכללים הנגזרים מהקורונה.

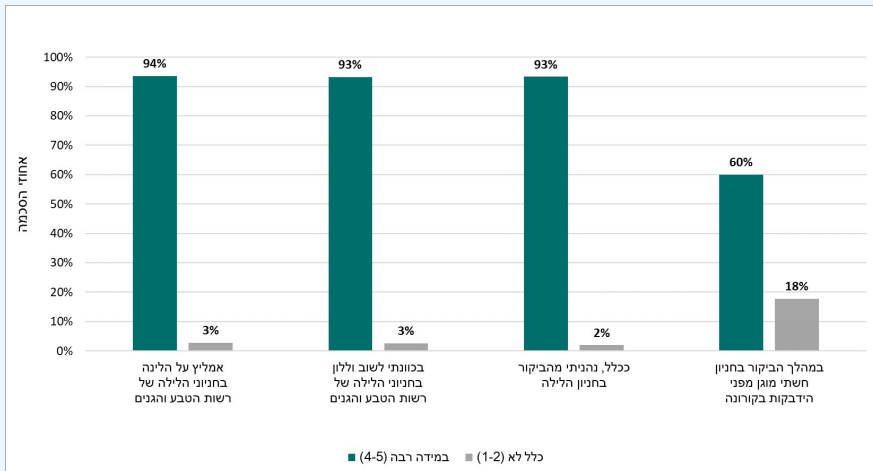

סקר שלישי נעשה במהלך החודשים מאי ויוני בדק שביעות רצון מחניוני הלילה של הרשות. הוא נשלח למזמיני לינה בסמס והשיבו עליו כ-600 משיבות ומשיבים. מטרת הסקר היו ללמוד על חווית הלינה של הציבור בחניוני הלילה בכלל ובצל כלי הקורונה בפרט; ולהבין בעיות נקודתיות ולהתוודע לצרכים אחרים של הלנים בחניוני הלילה.

מהסקר למדנו כי הסיבה העיקרית ללינה בחניוני הלילה של הרשות היא חווית לינת השטח המאורגנת, כלומר לינה בחניונים שיש בהם הן לינת קמפינג והן תנאים כגון מקלחות, שירותים ואפשרות לבשל.

הסקר מבטא שביעות רצון גבוהה מחוויית הביקור והלינה בחניונים. 93% מהמשיבים ענו כי נהנו מהביקור בחניון הלילה במידה רבה או רבה מאוד. לעומת זה הסקר גם חידד לנו מה עלינו לשפר: שמירה על כללי הקורונה, וניקיון השירותים והמקלחות. תוצאותיו, כמו תוצאות הסקרים האחרים שהוכנו במהלך השנה, הוצגו לפני בעלי עניין שונים, בהם מנהלי החניונים, כדי שימשו אותם בתוכנית העבודה שלהם להמשך השנה מתוך התחשבות בדגשים שעלו בסקר.

סקרים אחרים שעשו באגף הם הסקרים הבאים: סקר משוב על סיורי המיזם המשותף עם משרד התיירות; סקר לקראת קיץ 2020, שבו נשאל הציבור על העדפותיו; וסקר גילוי הטלות של נקבות צבי ים, שהופץ למתנדבים שסרקו את חופי הים. במהלך 2021 ימשיך האגף לעשות סקרים על מנת לשמוע את קהל המבקרים ולהקשיב לו, כדי שהמבקרים יעזרו לנו להעניק להם שירות וחוויה טובים יותר.

לצד הסקרים הכין האגף כמה וכמה סקירות ספרות בנושאים שונים. הסקירות נועדו לעזור לאגפי חטיבת קהל וקהילה ולגורמים אחרים ברשות בעבודתם השוטפת. אלו מקצת הסקירות שהוכנו:

- סקירה על טיילות מבוססת היתרים בעולם.
- סקירה על ימי ושבועות מורשת בעולם.
- סקירה על פתרון חיכוכים בין רשויות שמירת טבע לקהילות סמוכות לטבע ברחבי העולם.
- סקירה על המושג גיא-פארק.

כמו כן הוכנו סקירות תקופתיות על המתרחש בשמורות הטבע ובפארקים הלאומיים ברחבי העולם בצל הקורונה. הסקירות התמקדו בנושאי הליבה של חטיבת קהל וקהילה: חינוך, הסדרה, תיירות, טיילות, התנדבות, ועוד, והועברו לעיונם של בעלי עניין בחטיבה וברשות.

לצד הסקרים, הסקירות והמחקרים שיצאו לדרך השנה, ארגן האגף יחד עם החוג לגיאוגרפיה במכללת אורנים כנס אקדמי בנושא "חוויה וביקור באתרי טבע ומורשת". הכנס אפשר מפגש אקדמי יישומי של חוקרים בתחום, סטודנטים, ומנהלים ועובדים ברשות הטבע והגנים. בכנס הוצגו עבודות אקדמיות של חוקרים ותלמידים לתארים מתקדמים משבעה מוסדות מחקר, ובמפגשי שולחנות עגולים התכנסו בעלי עניין שונים לדיונים על נושאים כמו ביקור וחינוך, ניהול ביקור, רב-תרבותיות, ביקור באתרי טבע ומורשת, ועוד.

לסיכום, שנת 2020 הייתה שנת הפעילות הראשונה של האגף למחקר חברתי, ואלו הפעולות שננקטו בו במהלך השנה: הוקמה מערכת סקרים מקוונים ונבנתה תוכנית שנתית להעברת סקרים, נכתבו כמה סקירות ספרותיות, ואורגן כנס אקדמי. כמו כן יצאו לדרך כמה מחקרי עומק, בהם מחקר להערכת מיזם החיבולנס, מחקר הבוחן את נתוני מערכת ההזמנות והביטולים, מחקר על תפיסות שמירת טבע בקרב מנהלי חניוני לילה (בחניונים מסחריים של רשות הטבע והגנים ובחניונים פרטיים), ועוד. תוצאות מחקרים אלו ותוצאות הסקרים והסקירות שנעשו השנה יוצגו בסיכום שנת 2021.

פרק שני

הכרזת שמורות חדשות בשנת 2020

לעומת שנת 2019, שהייתה שנת שיא בכמות ההכרזות, בשנת 2020 לא נחתמה או הושלמה אף הכרזת גן לאומי אחד או שמורת טבע אחת, דבר שלא קרה באף שנה אחת מאז הוקמה רשות הטבע והגנים. הסיבה היא שבשנה זו הייתה בישראל ממשלת מעבר ולא ממשלה קבועה ומתפקדת. אף על פי כן המשכנו לקדם הכרזות במוסדות התכנון על מנת שיתאפשרו הכרזות רבות ככל הניתן ברגע שתקום ממשלה קבועה.

פרק שלישי פעילויות עיקריות

שמירת טבע

להלן הפעילויות שננקטו ב-2020 לשמירה על הטבע:

שמירה על בעלי חיים: נעשו מחקרים וסקרים על שועל חולות, צבועים, לוטרות ועטלפים; נעשה מחקר על תפוצת היחמור הפרסי בצפון הארץ ומשדור יחמורים; ונעשו סקרים על זוחלים ויונקים לתיעוד מינים לספר האדום, בהם לטאה ירוקה וסמור משויש; כמו כן נעשו בדיקות הורמונליות בגרעין הרבייה של צבי ים; פותח מנגנון הערכות סיכון לזוחלים; נכתב פרק על מזעור התחשמלויות של דורסים בתוכנית האסטרטגית לשימור דורסים; ונעשה ניטור של פגיעות בבעלי כנף מטורבינות הרוח סירין וגלבע.

שמירה על צמחים בסכנת הכחדה: נעשו הדרכות פנים-ארגוניות לפקחים ואקולוגים; בוצעה התוכנית האסטרטגית לצמחים בסכנת הכחדה ובכללה תחזוקת גני מקלט, ממשק לאוכלוסיות צמחי בר מאוימות, שימור זרעי צמחים בסכנת הכחדה בבנק הגנים, השבה ואישוש של אוכלוסיות מינים בסכנת הכחדה, וניטור קטיפת צמחי תבלין.

טיפול במינים פולשים ומתפרצים: נמשך מחקר לבחינת חומרי הדברה להדברת נמלת האש הקטנה; נעשה ניסוי בהדברת מינים פולשים של צמחים בחוף ים המלח; נכתבה תוכנית לגידור בריכות דגים בעמק המעינות; הוטמנו פחים בשטחים פתוחים; הוכנה תוכנית הערכה כלכלית שתשמש תשתית לטיטות חוק מינים פולשים; ובשמורות טבע ברחבי הארץ טופלו צמחים פולשים בחומר הדברה אמינופירליד.

שמירה על שטחים פתוחים ועל ערכי טבע בהם: נעשה מחקר על רעש ותנאים אקוסטיים בשמורות טבע; נעשה ניטור זיהום אור בחופי הים התיכון ומפרץ אילת בתקופת הקורונה; נעשתה הערכת רב-תפקודיות של שטחים חקלאיים כמסדרונות אקולוגיים; נעשו סקרים לקידום שמורות חדשות ומסדרונות אקולוגיים וניטור תשתיות; הושלם מחקר חניונים גדולים בנגב להבנת השפעות החניונים על המערכת האקולוגית; מופו מחדש המערכות האקולוגיות בארץ.

שמירה על הים התיכון: נעשה סקר טבלאות גידוד; נעשו ניטורים בשמורת טבע ימית אבטח, בחוף הבונים ובלגונות בצפון הארץ; נעשה סקר על דגי נקר בימי הקורונה; בוצע סקר דגים בים ליד אשקלון, בשמורת טבע אבטח ובאזור פלמחים.

שמירה על בתי גידול לחים: בוצע ניטור וממשק צבים רכים בנחלי החוף ומחקר גנטי של אוכלוסיית הצבים; נעשה מעקב אחר אוכלוסיות הדג בינון דור; טויבו נתוני דו-חיים ודגים במאגר המידע; נעשה ניתוח מידע גנטי (ברקודינג) של פאונת דגי מים מתוקים של ישראל; נעשתה עבודה לגיבוש מתודולוגיה להערכת סיכון מיבוא מיני מים מתוקים; נמשכו פעולות לשיקום נחל עינת, בהן שתילה, נטיעה וטיפול במינים פולשים; בוצע תכנון לשיקום הדיפלה; שוקם שפך נחל תנינים; שוקמו בריכות הדגים בשמורת עין אפק; שוקמו צמחים במורד הירדן ובביצת רובין; הוקמו קווי מים ושקתות בנחלי אגן ההיקוות של הכנרת להרחקת בקר מאפיקי הנחלים; ונעשו פעולות לשיקום שמורת טבע החולה.

פיתוח מערכות ניהול מידע: נמשכו פעולות לפיתוח תיקי אתר והטמעתם; פותחה תוכנית הרצה ליישומן לדיווח נתונים מהשטח.

נתונים מספריים מ-2020:

- נסקרו 12 מיני של צמחים בסכנת הכחדה.
- הושבו לטבע 13 יחמורים באזור הר סאסא בגליל ובאזור שוויצריה הקטנה בכרמל.
- נספרו 27 צבאי שיטים בגדרה ביטבתה.
- נספרו 218 יעלים בבקעת צין ובמדרשת בן-גוריון.
- אותרו 82 קיני צבים רכים בנחלי החוף.
- נספרו 3,043 פרטים של צבי ארץ ישראלי בצפון הארץ במקומות אלו: דרום הגולן, רמות נפתלי, רמות יששכר, גלבוע ונחל עמוד תחתון.

חשיבותן של שמורות הטבע הימיות

בשנים האחרונות גברו הלחצים האנושיים על מערכות טבעיות בים ובעיניים גדלה הנחיצות בשמורות טבע בים תיכון, שכן מחקרים מעידים שחשיבותן עצומה בשימור מערכות אקולוגיות בים ובשיקומן. בשמורות ימיות הדיג אסור (למעט דיג בחכה פשוטה מהחוף במקומות המיועדים לכך), ושיעור הפגיעות הישירות האחרות בהן, כגון הנחת תשתיות, קידוחים או הזרמת מזהמים הוא נמוך. מסיבה זו השמורות עמידות יחסית בפני לחצים מקומיים, ומתמודדות עם השינויים הגלובליים המאיימים עליהן ביתר הצלחה משטחים שאינם מוגנים. באישוש אוכלוסיות מיני דגי מאכל שמורות ימיות גם עוזרות לשמר מקורות פרנסה ומזון לאדם.

בישראל יש שבע שמורות ימיות מוכרזות בים התיכון. רשות הטבע והגנים מקדמת תוכנית להכרזת עוד שמורות ימיות, ויחד הן יגנו על מגוון מערכות אקולוגיות ימיות וחופיות. לשמירה על מערכות אלו יש גם משמעות בינלאומית, משום שבחלקו המזרחי של הים התיכון, הקרוב לחופי ישראל, שוררים תנאים ייחודיים

שתרמו ליצירת מינים אנדמיים רבים ולתופעות ייחודיות שטרם נחקרו.

סקר נרחב של רשות הטבע והגנים בשיתוף מוסדות אקדמיים מצביע על יכולתן של שמורות טבע גדולות בים התיכון ליד חופי ישראל לאושש בתחומן מיני דגים, בהם מינים המשמשים לדיג, ולהגן עליהם. בסקר נבדק מצבן של ארבע שמורות ימיות מוכרזות גדולות: ראש הנקרה-אכזיב, שקמונה, דור-הבונים וגדור. החוקרים תיעדו את מיני הדגים, את חסרי החוליות ואת האצות בשמורות אלו והשוו את הנתונים לנתוני האתרים הסמוכים להם, שאינם שמורות. הסקר החל ב-2015 ומאז חוזרים עליו כל שנתיים.

בסקר נבדקו כמה נושאים, בהם הקשר בין שמורות ימיות ליד חופי ישראל לבין דיג, ונבחנה יכולתן של השמורות להגן על מיני דגים בתחומן, בייחוד על מינים שהם משאב דיג. התוצאות מלמדות ששמורות ימיות בפיקוח ימי סדיר שומרות על מיני דגים בעלי ערך מסחרי. דגש הושם בתיעוד מיני דקרים (לוקוסים) בשל חשיבותם הרבה: דקרים משמשים אינדיקטורים למערכת אקולוגית בעלת תשתית סלעית, ובכך משמשים מדד לרמת תפקוד השמורה בהגנה על אוכלוסיות הדגים, אולם הם גם מבוקשים מאוד מבחינה מסחרית, ולכן אוכלוסיותיהם הידלדלו עד מאוד בעולם ובארץ. בסקר נמצא שהביומסה (המסה הכוללת) של הדגים בתחום שמורות ימיות גדולה מהביומסה שלהם בשטחים שאינם שמורות טבע, ונצפו בהן דגים גדולים יותר. גודלם מעיד שהם בוגרים מבחינה מינית ומכאן שבשטחי שמורות ימיות רביית הדגים מרובה.

תוצאות אלו עשויות ללמד שהשמורות שנחקרו מגינות על המערכות האקולוגיות הימיות וגם על משאב הדגה, בתנאי שישולב בתחומן ומחוץ להן ממשק דיג מתאים והוא ייאכף. לאור הממצאים ניכר שבתקופה זו, שבה גוברים הלחצים לניצול הים התיכון לשימושים שונים, נודעת חשיבות עליונה לתוכנית להכרזת שמורות ימיות חדשות שרשות הטבע והגנים מקדמת.

הסקר נעשה בשיתוף פעולה עם אנשי בית הספר לזואולוגיה באוניברסיטת תל אביב ועם חוקרים ממוסדות אלו: מוזיאון הטבע ע"ש שטיינהרט, בית הספר למדעי הים של המרכז האקדמי רופין, בית הספר למדעי הים באוניברסיטת חיפה והמכון לחקר ימים ואגמים.

ממשק לשמירה על אוכלוסיית הנשרים בישראל

בעבר דגרו הנשרים במצוקים בכל הארץ – מהגולן והגליל בצפון ועד הרי אילת בדרום – ונמנו מאות רבות של פרטים ועשרות קינים, אולם מאז שנות השמונים פחת מספרם עד מאוד, וכיום נספרים מדי שנה בכל הארץ רק כמאתיים פרטים וקינים יחידים.

הפגיעה הקשה ביותר בנשרים היא בצפון הארץ. בעשור האחרון נפגעו באזור זה קרוב למאה נשרים, בעיקר מהרעלות ומקווי חשמל, וב-2020 נמנו בצפון 36 נשרים בלבד. מכל אזורי הקינון של נשרים בעבר היה בשנה זו בצפון קינון רק במצוקי הכרמל, וגם הוא היה דל – רק פרחון אחד השלים את גדילתו בקן ופרח. אם כן, אוכלוסיית הנשרים בצפון היא כיום אוכלוסייה קטנה, והיא נשענת בעיקר

על פעילות ממשק של אקלום ושחרור לטבע. השנה שוחררו 11 נשרים כדי לחזק את האוכלוסייה. אף על פי כן היא נפגעה גם השנה, ובמהלכה אותרו 18 נשרים פגועים. רוב גורמי הפגיעה בהם לא זוהו, וחוסר הידיעה מונע יכולת להגיב על התופעה ולמזער אותה.

בשל מצב האוכלוסייה נעשתה במחוז צפון ברשות הטבע והגנים עבודת ריכוז של מכלול המידע על הנשרים: גודל האוכלוסייה, הנספרת פעמיים בכל שנה, מספר התחלות הקינון בכל שנה ומיקומן, והרכב האוכלוסייה המקננת. כמו כן נאסף תיעוד על היקף הפגיעה בנשרים ותמותתם ועל גורמיהם. ריכוז הנתונים סיפק תמונה מלאה על מצב האוכלוסייה כיום ועל המגמה המסתמנת בעשורים האחרונים, והוא משמש בסיס לגיבוש תובנות על עדכון תוכנית הממשק לנשרים. התוכנית יצאה לפועל לפני עשור.

מאז 1996 פועלת התוכנית "פורשים כנף על הנשרים והדורסים", המאגדת מגוון פעולות לשמירה על הנשרים בישראל: הפעלת גרעיני רבייה ושחרור פרטים לטבע, הבאת נשרים מחו"ל לעיבוי מספר הפרטים בגרעיני הרבייה, הספקת מזון לנשרים בטבע כדי להבטיח להם מזון זמין נטול כימיקלים, ועוד. כדי לנטר את הנשרים בישראל וכדי להבין את הדמוגרפיה שלהם סומנו עד כה יותר מ-1200 פרטים, ועל חלקם הותקנו משדרים למעקב אחר תנועתם בישראל ובחו"ל. פעולות אחרות לאישוש האוכלוסייה הן מיגון קווי מתח למניעת התחשמלות של פרטים, תיאום עם חיל האוויר ועם גורמי התעופה האזרחית למניעת הפרעות כלי טיס לנשרים, שמירה על קינון מפני הפרעות, ופעולות הסברה וחינוך. התוכנית "פורשים כנף על הנשרים והדורסים" משותפת לרשות הטבע והגנים, החברה להגנת הטבע, חברת החשמל לישראל ועוד גורמים.

שימור ומורשת

"שומרים על המורשת"

פרויקט 500 – העסקת מובטלים בזמן משבר הקורונה

כתבה: אורית בורטניק, מנהלת אגף ארכיאולוגיה ומורשת

רקע

בתחילת שנת 2020 פקד את העולם משבר קורונה ופגע גם בישראל – בבריאות, בתיירות ובכלכלה, ובכלל זה בתעסוקה – ובעקבותיו נפלטו מאות אלפי עובדים ממעגל התעסוקה. רשות הטבע והגנים, בסיוע ובתמיכת משרד האוצר, הובילה תוכנית להעסקת 500 מובטלים במשימות שמירת טבע ומורשת באתרים ובשטחים הפתוחים שבניהולה של רט"ג. כך יצא לדרך פרויקט 500 – שומרים על המורשת. התוכנית התקבלה בשמחה ומתוך תחושת הזדהות והירתמות של רט"ג למאמץ הלאומי להתגבר על משבר התעסוקה ולהניע את גלגלי המשק במדינה.

יכולתה של רט"ג להוציא לפועל תוכנית בסדר גודל כזה נובעת מעצם מהותה. בהיותה אחראית לרבע משטחי מדינת ישראל יש לרשות פריסה ארגונית כלל-

ארצית ויכולת לוגיסטית ומערכתית להעסיק הרבה מאוד אנשים. יתרונותיה בלטו במציאות המורכבת של מגפה ושל מגבלות משרד הבריאות, שכן העבודה בה נעשית בשטחים פתוחים ותחת כיפת השמיים.

תוכנית החירום נבנתה לתקופת העסקה של חצי שנה מתוך ראייה ארצית רחבה, והעובדים שנקלטו הופנו לשלושה תחומים:

א. ביעור מינים פולשים – נזקיהם לתשתיות ולחקלאות נאמדים במאות מיליוני שקלים והם משבשים את המערכות האקולוגיות.

ב. ניקיון חופים ושטחים פתוחים – איסוף פסולת ולכלוך למניעת מחלות וליצירת מרחבים נקיים. העבודה נעשתה לאורך חופי הים ובשטחים הפתוחים, בנחלים ובשמורות הטבע.

ג. שימור ארכיאולוגי באתרי מורשת – טיפול דחוף במוקדי בליה ושחיקה באתרי מורשת ושיפור מצב השתמרות שרידים ארכיאולוגיים לעשורים הבאים, גם בהיבט התיירות.

ההיענות למיזם הייתה גבוהה. בתום תהליך מיון וקליטה מסודר של המועמדים הורכבו צוותים בכל רחבי הארץ, ואחרי מערך הכשרה קצר וממוקד הם הופנו לעבודות בשלושת התחומים הנ"ל. העובדים הועסקו דרך חברות כוח אדם בליווי ובהנחיה מקצועית של עובדי רט"ג. לצורך זה גויס פרויקטור מטעם רט"ג והוקם צוות ניהול מרכזי בהנהלת רט"ג, בנוסף לצוות ניהול עובדי הפרויקט מטעם חברת כוח האדם.

פרויקט 500 – שומרים על המורשת

רשות הטבע והגנים מנהלת את אתרי המורשת הארכיאולוגיים במדינת ישראל. היא אמונה על ההגנה עליהם ועל שימורם, וכן על פיתוחם וטיפולם למען קהל המבקרים. בתוכנית הפרויקט מוינו האתרים לפי המחוזות – צפון, מרכז, יו"ש ודרום – ובכל מחוז נבחרו אתרים קרובים ליישובים שמהם באו העובדים. ההיערכות להעסקת עובדים בשימור אתרים הייתה כרוכה ברכישת ציוד וכלים, בהם אמצעי התמגנות אישית לעובדים וחומרים לעבודות השימור, למשל סיד, חול וחצץ.

לכל מחוז הוכנה תוכנית הפעלה. בראש התוכנית עמד מנהל תיאום אדמיניסטרטיבי ואלה היו תפקידיו: תיאום עם חברת כוח האדם המעסיקה, תיאום עם מנהלי האתרים וראשי הצוותים, קביעת דרכי הגעה, ושכירת כלי רכב ושירותי הסעה לצוותים גדולים. בכל צוות באתר היה ראש צוות ניהולי עובד רט"ג ומשמר מקצועי להנחיה ולליווי העובדים בעבודות השימור.

לכל אתר וצוות הוכנה תוכנית שימור, ובכללה הנחיות בטיחות, שיטות העבודה ופעולות השימור. המשמר וראש הצוות יצאו עם העובדים לסיור מקדים באתרים והציגו את מטרת העבודה ואת אופייה. אחר כך החלה עבודת הכשרה בסיסית לביצוע פעולות שימור ראשוניות: מילוי מישקים וטיפול בראשי קירות לייצוב כללי של קירות מבנים באתרים. במשך השבוע העבודה נחלקה כך: בתחילת

ובסופו הצוותים עבדו בשטחים פתוחים, ומיום שני עד רביעי, בדרך כלל, הם עבדו בשימור המורשת הבנויה.

המיזם זכה להצלחה גדולה והתוצאות ניכרו בכל התחומים – באיסוף אלפי שקיות של פסולת ולכלוך מהשטחים הפתוחים, בביעור רחב היקף של מינים פולשים ובעבודות שימור באתרים, שבהן מאות מטרים של קירות מבנים וחומות עתיקות זכו לייצוב ולחיזוק באיכות גבוהה. אין ספק שסוד ההצלחה טמון בהכנה ובהרכבה מהירה וממוקדת של תוכנית חירום על ידי צוותי רט"ג, ובהכרה בחשיבות המיזם ובפוטנציאל האצור בו לשמירת הטבע והמורשת באתרים ובשטחים הפתוחים ברחבי הארץ.

אם כן, הישגי התוכנית היו משמעותיים הן ברמה הלאומית – בסיוע של רט"ג להנעת גלגלי המשק בתקופת המשבר הקשה, שאנו עדיין בעיצומו – והן בהעלאת מודעות הציבור לניקיון השטחים הפתוחים ולחשיבותה של השמירה על ערכי תרבות המורשת של ישראל.

גן לאומי קיסריה במבצע פרויקט 500 – שומרים על המורשת. צילום: יהונתן אורלין.

גן לאומי ממשיית – משמר מוסמך מדריך את הצוות. צילום: אורית בורטניק.

צילומים מעבודת צוותי פרויקט 500 באתרי המורשת ברשות הטבע והגנים

[חסר קרדיט או קרדיטים צילום]

שמירה על הנוף והשטחים הפתוחים

תשתיות בתקופת הקורונה

כתבה: אדר' נוף שירה בנארי כהן, ראשת תחום תשתיות ונוף לעומת ענפי משק רבים שנפגעו מהקורונה, תחום התשתיות דווקא פרח, וברט"ג תחום זה ידע עומס עבודה אף יותר מהרגיל. פועל יוצא של הסתגרות האוכלוסייה בבתיים היה שהכבישים היו פנויים ופחות נוסעים השתמשו ברכבות, ומצב זה סייע לגופי התשתית להאיץ את העבודות. ואכן ראינו התקדמות רבה – בעיקר במיזמי תחבורה, אך גם בתחומים אחרים. מיזמים כמו חשמול מסילות, שלפני משבר הקורונה נעשו בשעות הלילה בלבד, עברו לעבודה בכל שעות היום כיוון שחסימות כבישים או סגירת מסילות התאפשרו ביתר קלות. גם המעבר לישיבות בזום החישו את העבודה: תיאומים ואישורים של תוכניות זורזו מפני שהוועדה לתשתיות לאומיות התכנסה בתדירות גבוהה, וגם ישיבות התיאום עם מנהלי המיזמים והקבלנים התכנסו בתדירות גבוהה מהרגיל.

בתחילה הורדו עובדי תחום התשתיות ברט"ג לעבודה חלקית, כמו עובדים אחרים ברשות, אך משהובן שגופי התשתית עובדים כרגיל ואף בקצב מואץ, קיבלו גם ממוני התשתיות והפקחים ברשות אישור לעבוד כרגיל. ממוני התשתיות מעידים כי העומס הורגש, בייחוד על רקע העבודה החלקית של אנשי התמיכה במשרדים, ועניין זה עיכב מעט את מתן השירות לגופי התשתית.

אלה חלק מהמיזמים שבהם עסקנו בשנה החולפת: מיזמים של חברת מקורות, מיזמים בתחום האנרגיה, מיזמים בתחום התחבורה ומיזם "זרקור" לקווי מתח והולכה. להלן סקירה כללית שלהם:

מיזמים של חברת מקורות

- מתקן התפלה באילת – התכנון תואם בפירוט עם רשות הטבע והגנים, הן מחשש לפגיעה בעבודות בחוף הים, והן מחשש לפגיעה באלמוגים מהשאיבות; הושגו הבנות והתוכנית הופקדה.
- תתל 100 – תוכנית לשימור שטחים לקידוחי מים. התוכנית מגינה על שטחים מפני שימושים העשויים לזהם מי תהום, ועם זאת מאפשרת לבצע קידוחים. התוכנית תואמה עם רט"ג והועברה להפקדה. התוכנית היא כלל-ארצית.
- העבודות על קווי המים בערבה התקדמו.

מיזמים בתחום האנרגיה

- גז: קודמו תוכניות תמ"א 37: קו גז לאילת, קו גז אשדוד-אשקלון, קו גז לעזה.
- אנרגיות מתחדשות: החלה הקמת טורבינות רוח בראשית וטורבינות רוח ביתר.
- קודמו מיזמים של אתרים סולאריים, הן בות"ל הן במחוזות.

מיזמים בתחום התחבורה

- קודמו תוכניות רבות למיזמים מסילתיים: מסילת פלשת-שורק, המסילות המהירות לבאר שבע, הרחבת מסילת החוף. תחום התשתיות ליווה את כולן בדגש על תוואי קרוב לשמורות טבע או שחוצה אותן, על מעברי בעלי חיים ועל מעבר בשטחים פתוחים.
- נעשה פיקוח שוטף על עבודות המסילה המזרחית ועל עבודות חשמול. העבודות התקדמו באופן נמרץ בזמן הקורונה.
- נושא האקוסטיקה והרעש הנגרם מרכבות נבחן לאחרונה בתוכניות מספר, בעיקר בהקשר של תוואי המסילה המזרחית בצמוד לביצת זיתא. יועץ חיצוני ששכרנו כתב חוות דעת אקוסטית ונקבע שבתחום זה יקודם שיתוף פעולה עם המשרד להגנת הסביבה. אף כי הרכבת והוועדה דוחות לפי שעה את התוכנית להקים מתרס אקוסטי בביצת זיתא, בהוראות התוכנית בתתל 79 נקבע כי מתרס אקוסטי ייבחן בעת התכנון המפורט.

המיזם "זרקור" לקווי מתח והולכה

- המעבר לתחנות כוח קטנות ולאנרגיות מתחדשות הגביר את הדרישה להולכת חשמל, ולסיפוקה מקודמים מיזמים רבים להנחת קווי מתח עליון. תתל 60 – קו המתח במכתש רמון – שהעבודות להנחתו עומדות להסתיים, היה סנונית ראשונה להטמנת קווי מתח בשטחים פתוחים. על אף העלויות הגבוהות המיזם התקדם בהצלחה ובלוחות זמנים קצרים מהצפוי. את השיקום במקום הוביל עיד קשחר מפיקוח התשתיות עם ליווי נופי של אדריכלית הנוף של חברת החשמל, והתוצאה מוצלחת מהצפוי. הצלחת המיזם ומחאה ציבורית נרחבת הביאו לידי שינוי, והיום הות"ל מקדמת תוכנית להטמנה גם של שלושת הקילומטרים האחרונים של הקו בתוך המכתש. לפי האישור המקורי הם היו אמורים להיות קווים עיליים.

שחר ישכרוב, ממונה תשתיות במחוז דרום, מסביר: כאן הוטמן הקו.

- עוד קו מתח 161 ק"ו טמון מונח בימים אלו והוא חלק ממיזם טורבינות רוח בראשית. את הקו הזה מניחה חברת אנלייט ולא חברת החשמל. היוזמה להטמנת הקו הייתה של יזם הטורבינות, והאומדן שהוא הציג להטמנה מראה שניתן להטמין קווים בעלויות נמוכות בהרבה מהסכומים שננקבו עד כה.

העבודות בעיצומן בפיקוח בן ענבר.

- עוד מיזם בתחום ההולכה הוא תתל 109. בשל מורכבותו הוא פוצל לשתי תוכניות, תתל 109 ותתל 109א. בתתל 109 מוצע קו 400 ק"ו חדש שיעקוף את ראש העין ממערב ויתחבר לרצועת הקווים לאורך כביש 5. קו זה חוצה הן את הגן הלאומי תל אפק הן את מגדל צדק. בתוכנית תתל 109א מוצע להעתיק את קו 400 ק"ו ואת קו 161 ק"ו מתחום ראש העין במימון משרד השיכון. חברת ניהול המערכת ביקשה להעתיק את הקווים מזרחה אל השטחים הפתוחים ולכיוון שמורת נחל שילה, אולם לפי דעתנו אפשר להטמין את הקווים ברצועה הקיימת. התנגדותנו למעבר הקווים ממזרח לעיר נתמכת בכמה גורמים: בחוות דעת של יועצת נופית, בחוות דעת של מהנדס חשמל, בחוות דעת אקולוגית ובסקר בעלי כנף שנעשה באזור. אם לא נצליח, כך ייראה הנוף:

הדמיה של רינה קרוגליאק, אדריכלות נוף, בהזמנת רט"ג.

ניהול מבקרים

חטיבת קהל וקהילה – דוח שנתי 2020

שנת 2020, שנת הקורונה, הייתה מאתגרת במיוחד. לצד הקשיים – בהתמודדות עם אתרים סגורים, עם סגירת השמיים לתיירות נכנסת, עם מכסות נמוכות מאוד של קהל ישראלי בשמורות ובגנים הלאומיים, ועוד – לצד כל אלה החלו להתפתח גם תהליכים רבי חשיבות של חשיבה מחוץ לקופסה ושל שיתופי פעולה רבים, והם התממשו במוצרים חדשים ובהצלחות לא מעטות בתחום ניהול המבקרים.

שגרת הקורונה חייבה את אנשי קהל וקהילה ואת עובדי האתרים והמחוזות להמציא, לחשוב אחרת, לחשב מסלול מחדש ולהיות סתגלניים ויצירתיים כל הזמן. הרצון להמשיך להוביל חדשנות בעשייה ולהיות גמישים במחשבה ובמעשה היה הכוח שהניע אותנו כל השנה.

לקראת בוא הקיץ בחרנו בעלי תפקידים מכמה תחומים ברשות כדי לרענן את החשיבה, והתכנסנו למפגש האקתון בגן לאומי ממשי. המטרה הייתה להגדיל את מספר המבקרים באתרי רט"ג בתשלום בחודשי הקיץ והחגים, וכך להרבות את ההכנסות, ולשם כך ביקשנו להעלות דרכי פיתוח ויוזמות הניתנות ליישום, שיהפכו תקופה זו לחדשנית ורווחית לרט"ג. באירוע עלו עשרות רעיונות ויוזמות ומתוכן נבחרו עשר לביצוע. יוזמות אלו יצאו לפועל במהלך שנת 2020 ותוצאותיהן היו מרשימות בהיקף הגידול בכוח אדם ובהכנסות הרשות.

אתגרים וסוגיות בניהול מבקרים שהתמודדנו איתם בשנת העבודה 2020 בעקבות משבר הקורונה:

- חזרה לביקור באתרים במגבלות הקורונה.
- התאמת מרכזי השירות למגבלות התו הסגול.
- התאמת חניוני הלילה למגבלות התו הסגול.
- הדרכות ועבודה עם מערכת החינוך.
- מערכת תיאום הביקור – יצירת מנגנון לרישום ותשלום מראש.
- קביעת מכסות באתרים – כיצד מגבשים קריטריונים לקביעת מכסות המבקרים?

- הפניית המשאבים לקהל מבקרים ישראלי באתרים – כיצד בונים חווית ביקור ותוכן לקהל ישראלי באתרים שבהם רוב המבקרים הם תיירים?
- כיצד יוצרים מנגנון לקבלת משוב על חווית הביקור?
- כיצד משמרים מערך של אלף מתנדבים קבועים, שמשימותיהם הן הדרכות וסיוע בקליטת מבקרים?
- כיצד משמרים מנויים (לקוחות קבועים) כשהאתרים סגורים?
- כיצד מתאימים את השירותים שלנו למרחב הדיגיטלי?
- כיצד ממנפים בדיגיטל את כל עולמות התוכן שלנו בתחומי החינוך, ההסברה והפנייה לציבור?

שיתופי פעולה וגיוס תקציבים חיצוניים

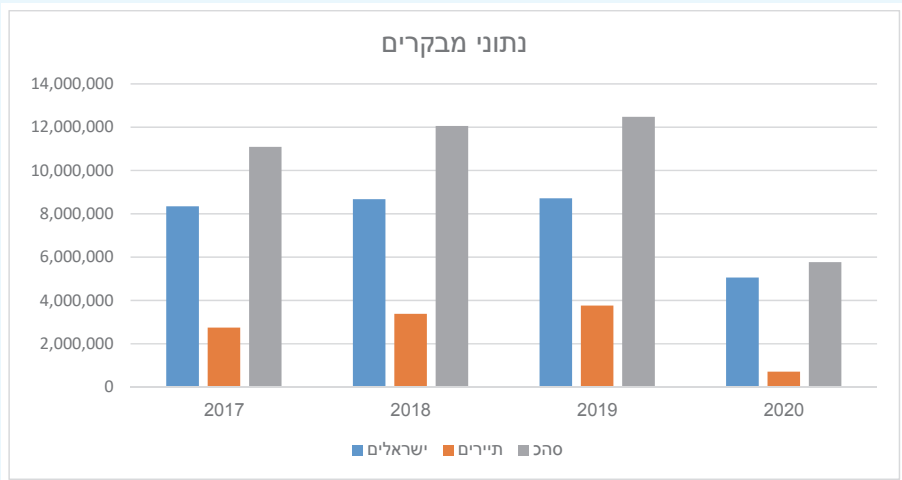
במהלך שנת העבודה 2020 יצרנו שיתופי פעולה רבים ומגוונים ובעזרתם תוקצבו נושאים חשובים: פעילויות לרווחת ציבור המבקרים, מערכי שיעור לתלמידים, ותוכניות הסברה לתושבים ברחבי הארץ.

אלו כמה דוגמאות: 'נושמים תרבות', סיורים מודרכים, 'שלישי בטבע', וכן סיורי שגרירים: אירוח שגרירים ודיפלומטים בימי ראשון בשמורות טבע וגנים לאומיים ברחבי הארץ, שת"פ עם משרד התיירות; מערכי למידה בדיגיטל: התאמת מערכי חינוך בנושאים שבליבת רט"ג למדיה הדיגיטלית, שת"פ עם מט"ח; חיות בר ביישובים: תוכנית הסברה לגיוס הציבור להרחקת חיות בר ממקומות יישוב, שת"פ עם רשויות ומועצות מקומיות.

נתוני מבקרים 2020-2017

פער ב-%	2020	2019	2018	2017	
58%	5,058,564	8,715,286	8,678,763	8,345,596	ישראלים
19%	712,110	3,763,130	3,379,766	2,749,946	תיירים
46%	5,770,674	12,478,416	12,058,529	11,095,542	סה"כ

נתונים מספריים 2020-2018

מתנדבים

2020	2019	2018	
1300	1017	950	מספר מתנדבים קבועים
8,000	35,000	34,000	מספר מתנדבים חד-יומיים

מנויים

2020	2019	2018	
12,000	106,000	90,000	מספר בתי אב

חניוני לילה

2020	2019	2018	
186,245	438,976	421,376	לינות בתשלום
-57.57%		4.18%	הפרש באחוזים - לנים

פרק רביעי ממשל ואחריות תאגידית

תקציב 2020

הצעת התקציב לשנת 2020 נבנתה בתיאום עם אגף התקציבים באוצר ולפי תוכנית כלכלית רב-שנתית לשנים 2015–2019, שגובשה עם משרד האוצר. ההצעה זכתה באישור מליאת הרשות בדצמבר 2014 והוצגה לפני השר להגנת הסביבה לצורך אישורה בממשלה.

לצערנו, פרוץ משבר הקורונה בחודש מרץ 2020 טרף את הנחות היסוד שעליהם נבנה תקציב שנת 2020, ובכללן תקבולים ממבקרים באתרים. התקבולים, שהיקפם לפי התוכנית אמור להיות 230 מיליון ש"ח, הפכו באחת לבלתי מציאותיים, ולפיכך ביולי 2020 הוצג במליאה צפי תקבולים מעודכן: כ-85 מיליון ש"ח, כלומר ירידה של כ-145 מיליון ש"ח מן הצפי המקורי.

על מנת להתמודד עם הירידה בתקבולים ולגמור את שנת 2020 ללא גירעון סוכם עם משרד האוצר על מתווה מימון, בכלל זה התייעלות של הרשות, ורשת ביטחון מהאוצר. הרשות התייעלה בצמצום העסקת כוח אדם יומי ובקיצוץ ניכר בתקציב בהיקף שסוכם עם האוצר, ובעזרת רשת הביטחון שניתנה מהאוצר סיימה את שנת 2020 ללא גירעון (עודף של 365 אלפי ש"ח, 0.06% מהמחזור הכספי). כמו כן קיבלה הרשות תקציב פיתוח ייעודי (קרן חבצלת) ותקציב להעסקת עובדים בשטחים הפתוחים בניקיון, בהדברת מינים פולשים ובשימור.

תכנון תקציב לעומת ביצוע בשנת 2020

ביצוע שנת 2020	הצעת תקציב מקורית לשנת 2020	הוצאות הרשות	ביצוע שנת 2020	הצעת תקציב 2020	הכנסות הרשות
102,206	138,580	הוצ' אחזקת אתרים שכר	86,729	213,321	תקבולים מאחרים
36,669	44,939	הוצ' אחזקת אתרים תפעול			
10,044	10,298	הוצאות שכר מחזות			
15,589	21,448	הוצאות פיקוח מחזות			
12,896	21,838	הוצ' אירגוניות שכר			
19,115	9,931	הוצ' ארגוניות (תפעול)	67,563		תקציב ממשלתי תוספת בגין קורונה
50,710	56,674	הוצאה מותנית הכנסה	58,069	72,875	הכנסה מותנית
7,097	11,195	פרוייקטים פנימיים (תוכניות עבודה)			
10,000	10,000	רזרבה לתרחיש אקסונגי	58,259	58,259	תקציב ממשלתי בסיסי קהל וקהילה
264,325	324,903	סה"כ קהל וקהילה	270,620	344,455	סה"כ קהל וקהילה
45,240	41,194	הוצ' שכר מחזות	23,196	19,195	פיקוח ערפי טבע, הכנסות עצמיות
62,355	62,490	הוצ' פיקוח מחזות (תפעול)	3,193	2,500	אגרות צד והיתרים (נטו)
38,687	32,227	הוצ' אירגוניות שכר	152,099	152,099	תקציב ממשלתי בסיסי- שמירת טבע ומורשת
40,000		פרוייקט ממשלתי פרויקט הנדסאי	40,000		פרוייקט ממשלתי פרויקט הנדסאי
9,847	21,314	הוצ' ארגוניות (תפעול)			
16,195	26,121	פרוייקטים פנימיים (תוכניות עבודה)			
10,394	14,557	תקציב ממשלתי ייעודיים בסיסיים	10,394	14,557	עודף מועבר מוענה קודמת
12,388	12,317	תקציב ממשלתי לשיקום בתי גידול	12,388	12,317	תקציב ממשלתי ייעודיים בסיסיים (נפק היער)
10,000	10,000	רזרבה לשמירת טבע ולתוספת שכר ולחלופה			תקציב ממשלתי לשיקום בתי גידול
245,106	220,220	סה"כ תקציבי רשות לשמירת טבע ומורשת	241,270	200,668	סה"כ תקציבי רשות לשמירת טבע ומורשת
509,431	545,123	סה"כ	511,889	545,123	סה"כ
		תקציבים מיוחדים			תקציבים מיוחדים
19,790	33,478	הוצאות סירות ירוקה	20,103	33,478	הכנסות סירות ירוקה
34,853	38,274	הוצאות יחידות ומחלקים במימון חיצוני	33,525	38,274	הכנסות יחידות ומחלקים במימון חיצוני
34,270	113,500	הוצאות תקציבים במימון חיצוני	33,192	113,500	הכנסות תקציבים במימון חיצוני
88,913	185,252	סה"כ הוצאות תקציבים מיוחדים	86,819	185,252	סה"כ הכנסות תקציבים מיוחדים
598,344	730,375	סה"כ הוצאות	598,709	730,375	סה"כ הכנסות

חופש מידע

דין וחשבון רשות הטבע והגנים לשנת 2020 לפי חוק חופש מידע, התשנ"ח-1998

מהו חוק חופש המידע?

חוק חופש המידע קובע את זכותו של כל אזרח לקבל מידע מרשות ציבורית באופן שיאזן בין החופש למידע ובין שמירה על ביטחון המדינה, הפרטיות וכו'. החוק קובע מי רשאי לקבל מידע ואלו סוגי מידע מותר למסור, וכמו כן הוא מפרט את הנוהל להגשת הבקשה והטיפול בה.

יישום הוראות חוק חופש המידע על ידי רשות הטבע והגנים

רשות הטבע והגנים הינה גוף מחויב לשיתוף הציבור ולקידום המודעות. הבקשות לקבלת מידע מתאפיינות במורכבות רבה ומשקפות עליה במודעות הציבור ובצורך הולך וגדל שלו לקבל מידע. כדי לספק צורך זה הצטרפה הרשות לאתר האינטרנט של היחידה הממשלתית לחופש המידע ואף חיברה טופס מקוון להגשת בקשות מידע באתר הרשות.

יוצר: קרן סייג

תמצית פעילות

בשנת 2020 הוגשו לרשות הטבע והגנים 186 בקשות. רובן נענו בתוך 30 יום מעת קבלת הפנייה.

פירוט אופן הטיפול בבקשות

מספר	
145	הרשות מסרה את המידע המבוקש על פי החוק
32	הרשות דחתה את הבקשה למסירת מידע מסיבות המנומקות בסעיפי החוק
2	הטיפול בבקשה הופסק בשל אי-תשלום אגרה
7	הטיפול בבקשה הופסק מטעמים הנוגעים לפונה
	הטיפול בבקשה טרם הסתיים (הבקשה נענתה אולם המבקש דרש עוד נתונים בנוגע לאותה בקשה ולכן היא לא נסגרה)
186	סה"כ

נושאי הבקשות

בקשות לקבלת מידע התקבלו בנושאים שונים, כגון נהלים, מכרזים, אכיפה ומדע.

זמני הטיפול בבקשות שנענו בשנת 2020

מספר בקשות	זמן הטיפול
132	עד 30 יום
48	בין 31 ל-60 יום
6	בין 61 ל-120 יום
186	סה"כ

תרשים מספר בקשות חופש המידע שהתקבלו בשנים 2013 - 2020

